

Martin Vahl

15. April 1869 — 11. Juli 1946.

Geografisk Tidsskrift, Bind 48 (1946)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0048-PDF/gto_0048_69884.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=69884>

pdf genereret den : 22/5-2008

Martin Vahl.

15. April 1869 — 11. Juli 1946.

Professor Vahl hørte til de stilfærdige i Landet; men hans Livsgerning har været stor og betydningsfuld.

Han er udgaaet fra en Slægt, der repræsenterer det værdifuldeste i dansk Kultur, en Slægt af Præster og Videnskabsmænd, blandt hvilke den mest kendte var hans Navne, Linnés Elev, Botanikeren, der for halvandet Hundrede Aar siden udgav *Flora danica*. Vahls Fader, Provst Jens Vahl, der gennem mange Aar virkede i Nørre Alslev paa Falster, var en lærd Missionshistoriker; det var derfor ganske naturligt, at Martin Vahl studerede Teologi og tog sin teologiske Embedseksamen. Men hans videnskabelige Interesser var stærkere end hans Hu til Teologien. 31 Aar gammel tog han — med Udmærkelse — Skoleembedseksamen i Naturhistorie og Geografi. I Vahls Studietid udkom Warmings „Plantefund“, og Warming blev den Universitetslærer, der fik størst Betydning for ham og blev retningsbestemmende for hans Arbejde.

Som Videnskabsmand har Vahl haft en bred Basis, dels i det højt dannede Milieu, han udgik fra, dels i sine ualmindeligt omfattende og dybtgaaende Kundskaber i Forening med en skarp kritisk Sans.

I 1904 udkom hans Disputats om „Madeiras Vegetation“, et banebrydende Arbejde, der med sin Synthese af Viden paa talrige Felter og med sin Fylde af originale Iagttagelser, er en Eksponent for hans store Alsidighed, Grundighed og skabende Evne. Her var paa et lille Omraade anvendt Metoder, der viste væsentlige Dele af Samspillet mellem Planteformationer, Klima,

Jordbundsforhold, palæogeografiske og anthropogeografiske Forhold, — Metoder, der senere yderligere skulde blive udformet og anvendt paa hele Jordklodens Geografi.

I samme Periode, hvor han udarbejdede sin Doktordisputats, udgav Vahl sammen med C. C. Christensen „Danmarks Land og Folk“. I mindre Afhandlinger beskæftigede han sig med Problemer som Udbredelsen af de kvartære Stepper i Mellem-europa og det sommerlige Løvfald paa de Canariske Øer.

I Aarene efter Disputatsen studerede og beskrev Vahl Vegetationen paa forskellige skandinaviske Lokalteter; men hans vigtigste Værk fra denne Periode var Resultatet af hans Samarbejde med Warming, nemlig „Oecology of plants“, (Oxford 1909), den engelske Udgave af Warmings „Lehrbuch der ökologischen Pflanzengeographie“. I denne Bog har Vahl efter geografiske Synspunkter foretaget en Nyinddeling af Warmings Planteformationer, og denne Inddeling har den Dag i Dag grundlæggende Betydning for Plantegeografien.

Vahls Hovedværk er „Zones et biochores géographiques“ (K. d. V. S.'s Forh. 1911). Her giver han de teoretiske Retningslinier for en Inddeling af Jorden i Klimabælter i nøjeste Tilknnytning til Plantegeografien. De fleste af de Klimainddelinger, der benyttes i Dag i den internationale geografiske Videnskab, gaar ud fra de klimatiske Elementer som det primære, og de bedste af dem søger at faa de derved fremkomne Grænser til at falde sammen med Grænser for Hovedudbredelsen af de forskellige Former for Plantevækst. For Vahl er det primære Planteformationerne, og ligesom det er Forskerens Sag at bestemme Formationsgrænsernes Beliggenhed i Marken, bliver det Forskerens Sag at udrede, hvilke klimatiske Faktorer, der har Betydning for Grænserne. Vahl betragtede derfor ikke sin Klimainddeling som „færdig“; han var klar over, at der forestod et stort Arbejde, før Formationsgrænserne, som kunde skizzes i grove Træk, kunde blive endeligt fastlagt og faa deres klimatiske Begrundelse. Man maa tænke sig, at det var Grunden til, at han ikke lod „Zones et biochores“ ledsage af de Kort over Klima- og Plantebælter, som han allerede forinden havde offentliggjort i sine Skolebøger. Men i de følgende Aar arbejdede han selv i Marken med Bestemmelse af Formationsgrænser, idet han benyttede en Modifikation af Raunkiærs Formationsstatistik. Fra denne Periode foreligger flere Afhandlinger væsentlig af botanisk Interesse og som en foreløbig Afslutning paa denne Side af Vahls Forskningsarbejde „The growth forms of some

plant formations" (K. d. V. S.'s *biol. M.* 1919), der giver værdifulde Bidrag til en nøjere Bestemmelse af de afgørende Temperaturforhold langs Grænsen mellem Naaleskovsbæltet og Løvskovsbæltet i Skandinavien.

I Aarene 1922—27 skrev Vahl sammen med Gudmund Hatt den store Haandbog „Jorden og Menneskelivet“. I den danske Geografis Historie er denne Bogs Udgivelse en skelsættende Begivenhed. Uden at den i Omfang kan maale sig med Réclus; Vidal de la Blanchés og Klutes meget omfangsrige Værker, rummer „Jorden og Menneskelivet“ et saa rigt Fond af ægte geografisk Stof, at man kan sige, at Geografiens Udvikling her i Landet i de følgende Aar for en stor Del er baseret paa den. Vahls Hovedindsats i „Jorden og Menneskelivet“ er dels de plantegeografiske Oplysninger, dels Plantekortene og endelig Registeret med de geografiske Navne.

Ingen, selv ikke den største Haandbog i Geografi i Udlandet, har bragt en saa uhyre Fylde af plantegeografiske Oplysninger som „Jorden og Menneskelivet“. Og disse Oplysninger er kritisk sigtet paa Grundlag af et indgaaende Sted- og Litteraturkendskab og er stadig jævnført med de klimatiske Forhold. Stoffet er næsten for overvældende til, at den jævne Læser kan fatte den rigtige Sammenhæng. Vahls Respekt for Kilder og Kendsgerninger — en Dyd for en Videnskabsmand — har nemlig i flere Tilfælde hindret ham i at foretage saadanne Generaliseringer og Sammenligninger, der kunde have lettet den rent pædagogiske Overskuelighed.

Plantekortene er de første Kort af denne Art, som Vahl offentliggør i et videnskabeligt Værk. Sammenlignet med de tidligere, mere skizzemæssige Kort, der er fremkommet i Vahls Skolebøger, betegner disse Kort et Fremstød. Hvis de var fremkommet i et Værk paa eet af Verdenssprogene, vilde Vahl allerede nu have indtaget den Position i den internationale geografiske Videnskab, som rettelig tilkommer ham, og som han ogsaa nok skal faa.

Navneregisteret har derimod væsentlig sin Betydning for Geografien her i Landet. Der havde allerede blandt de unge Geografer i 1920 været en Bevægelse for at faa geografiske Navne stavet paa en konsekvent Maade; den havde bl. a. givet sig tydelige Udslag i Kaysers Navneskrivning i Koppels Atlas. Nu gav Vahl i Registeret en Norm for Navneskrivning og Udtale, som næppe i væsentlig Grad vil blive anfægtet af Folk, som har Forstand paa de Dele. Vahl havde særlige Betingelser for

at gøre denne Indsats paa Grund af sin store Belæsthed og sit fine Sprogøre.

Som Redaktør af Værket „Greenland“, der udkom i 1928—29, ydede Vahl et nyt, vægtigt Bidrag til Geografien, ikke mindst derved, at han tegnede et Kort over Grønland i en af ham selv beregnet azimutal, fladetro Projektion og derefter ved Planimetrering udmaalte Grønlands Areal nøjagtigere, end det hidtil var sket.

I 1930'erne tog Vahl Danmarks Geografi op som Arbejdsfelt, idet han publicerede en Række værdifulde Afhandlinger om Befolknings- og Bebyggelsesgeografiske Forhold. Desuden udgav han i disse Aar „Hagerups Atlas“.

Ikke blot som Videnskabsmand, men ogsaa som Pædagog har Vahl betydet overordentlig meget. Efter Almenskolelovens Udstedelse i 1903 var der Brug for nye geografiske Lærebøger baade til Mellemskolen og Gymnasiet. Lovens Principper skulde jo gerne føres ud i Livet. Vahls Skolebøger, hvoraf de fleste er skrevet i Samarbejde med Lektor P. Andersen, har bidraget væsentligt til, at Geografien inden for Skolerne er blevet fornyet, og til, at Fagets Position blandt de andre Skolefag er blevet forbedret. Naar man her i Landet betragter det som en Selvfølge, at Grænserne for Klimabælter og Plantebælter nødvendigvis maa falde sammen, er det Vahls Fortjeneste. Hans Klima- og Plantekort er gennem Skolebøgerne blevet kendt af enhver dansk Lærer og Videnskabsmand, der beskæftiger sig med Geografi. Siden 1924 har hans og P. Andersens „Lærebog i Geografi for Seminarier“ været normgivende for Læreruddannelsen og dermed for Undervisningen i Folkeskolen. Gennem en Snes Aar har Vahl som Censor ved Seminarierne og ved Faglærer-eksamen øvet en betydningsfuld Indflydelse.

Som Professor i Geografi ved Universitetet afløste han i 1921 den tidligt afdøde Professor Steensby, der havde været hans Konkurrent ved Besættelsen af Embedet i 1911. Det Kuld af Geografer, der hørte til Steensbys Elever, blev af Vahl modtaget med aabne Arme og nød godt af hans redebonne Hjælpsomhed og store Gæstfrihed. De og alle de unge, som Vahl selv dimitterede, vil med Glæde mindes deres Samvær med en Lærer, hvis hele formløse Fremtræden gjorde det let at komme ham ind paa Livet, og hvis overlegne Viden slet ikke tyngede ham, — tværtimod. I en Samtale med de yngre Mennesker foldede Vahl sig ud, og talrige er de Impulser, der er udgaaet fra ham, takket være hans vældige Kundskabsforraad og aldrig svigtende

Kritik. Netop Vahls Respekt for Sanddruhed, Redelighed og Grundighed kunde gøre den ellers saa milde og venuesæle Mand til en naadeløs Kritiker, og over for Løshed og Uvederhæftighed lagde han saa sandt aldrig Fingrene imellem. Ogsaa i Vahls litterære Arbejder kommer denne skarpe Kritik til Orde. Her skal nævnes et Par Eksempler fra „Madeiras Vegetation“. Beskrivelsen i „Galatheas Rejse“ af Floraen paa Madeira finder Vahl mildest talt noget overfladisk. Hans Bemærkninger herom er kostelige. En ulyksalig Plantegeograf, der mener, at man i Sibirien vilde have Vintertemperaturer nær det absolutte Nulpunkt, hvis der ikke tilførtes Varme fra Jordens Indre, faar ogsaa Vahls Kærlighed at føle: „Som man let ser, staar og falder Rigtigheden af dette Ræsonnement med den stiltiende Forudsætning, at der ingen Atmosfære findes i Sibirien“. Men forøvrigt indeholder Vahls kritiske Anmeldelser i „Geografisk Tidsskrift“ mange Eksempler af lignende Karakter. Sund og ramrende Kritik er ikke den mindst vigtige Betingelse for, at en Videnskab kan gøre Fremskridt, og Vahl var i Sandhed Videnskabens Tjener.

Da han i 1940 tog sin Afsked som Professor, nedlagde han samtidig sine Tillidshverv som Medlem af Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland, af Redaktionskomiteen for Meddelelser om Grønland og som Vicepræsident for „Det kongelige danske geografiske Selskab“. Han var til sin Død Æresmedlem af dette Selskab, af Royal geographical society, London, og flere andre geografiske Selskaber.

Vahls mange Venner vil mindes ham baade som Videnskabsmanden og for hans rige, charmerende Menneskelighed. Omkring ham herskede den Ligevægt og Harmoni, der er Kendetegnet for den virkelig overlegne. I hans Hjem, hvor hans Hustru gennem Aarene var ham en god og forstaaende Støtte, var det godt at være Gæst. Han havde Sans for alt, hvad der kunde gøre Livet lyst og festligt, smukke Bøger og Billeder og et Glas fin gammel Madeira. Han havde stor Sans for Poesi. Højsangen var en Del af det gamle Testamente, som han værdsatte. Han var en sand Ven for sine Venner.

Hans Elever vil mindes ham i Taknemlighed for alt, hvad de har lært.

Og hans Indsats i Klimatologien og Plantegeografien vil bevare hans Navn længe.

Fortegnelse over Professor M. Vahls Arbejder.

- Afsnittet om Danmarks Udviklingshistorie, Terrain og Klima samt Island i C. C. Christensen: Europa I-III. København 1895—1902.
- De vigtigste Kortprojektioner. Nyt Tidsskrift for Matematik. Række A, Bd. 22. København.
- De kvartære Stepper i Mellemeuropa. Geografisk Tidsskrift. Bd. 16, 1901—02.
- Danmark, Land og Folk (sammen med C. C. Christensen). København 1903.
- Madeiras Vegetation. (Disputats). København 1904.
- Om Brunkullenes Dannelsesvilkaar. Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening. Nr. 10, 1904.
- Bemærkninger angaaende Lufttemperaturens Anvendelighed i plantegeografiske og zoogeografiske Undersøgelser. Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening. Nr. 12, 1906.
- Om Vegetationen i Dobrogea (Rumænien). Geografisk Tidsskrift. Bd. 19, 1907—08.
- Zones biocores géographiques. Oversigt over Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger Nr. 4, 1911.
- Les types biologiques dans quelques formations végétales de la Scandinavie. Oversigt over Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1911.
- The growth-forms of some plantformations of Swedish Lapland. Dansk Botanisk Arkiv. Bd. 1, Nr. 2. København 1913.
- The growth-forms of some plantformations of southern Norway. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Biologiske Medd. I, 13. København 1919.
- Livsformerne i nogle svenske Moser. Mindeskrift for Jap. Steenstrup. København 1913.
- Vegetationskort over Sydamerika. Geografisk Tidsskrift. Bd. 25, 1919—20.
- Amerikas Opdagelse. Geografisk Tidsskrift. Bd. 27, 1923—24.
- Studiet af Geografi ved Københavns Universitet. Geografisk Tidsskrift. Bd. 27, 1923—24.
- Klimaet i tidligere Jordperioder. Naturens Verden 1925.
- Danmarks Indsats i arktisk Forskning. Foredrag holdt ved Det Kongelige Danske Geografiske Selskabs 50 Aars Jubilæum den 17. November 1926. Geografisk Tidsskrift. Bd. 30. 1927.
- Greenland I-III, Copenhagen—London 1928—29 (sammen med G. C. Amdrup, L. Bobé og Ad. S. Jensen).
- Grønlands Areal. Geografisk Tidsskrift. Bd. 31. 1928.
- Biografi over Gunnar Andersson. Naturens Verden 1929.
- The distribution of the population of Denmark. Deuxième Rapport de la Commission de l'Habitat Rural. Florence 1930.
- Landbebyggelsen i Danmark. Svensk Geografisk Årsbok. Lund 1930.
- Det danska Landskapet. Jordan runt. Stockholm 1930.
- Landbebyggelsen paa Øen Falster. Geografisk Tidsskrift. Bd. 34. 1931.
- The urban settlement of Denmark. Geografisk Tidsskrift. Bd. 36. 1933.
- Man's influence on the landscape of Denmark. Comptes Rendus du Congrès International de Géographie Varsovie 1934. Varsovie 1937.

-
- De geografiske Provinser i Danmark og nogle geografiske Forhold inden for disses Rammer. Svensk Geografisk Årsbok, 1942.
Tunisien. Naturens Verden. Hefte 1. 1943.
M. Vahl og Johs. Humlum: Klima og Plantebælter. En Arealberegning og en Undersøgelse over deres Betydning som landbrugsgeografiske Provinser. Upubliceret.

Haandbøger og Lærebøger.

- Geografi for Gymnasiets matematiske Linie. 1908.
M. Vahl og P. Andersen: Geografiske Hefter for Realklassen, I-II-III. 1908.
P. Heegaard, M. Vahl og A. Krogh: Naturkundskab for Gymnasiets sproglige Linier. I. Udg. 1908.
M. Vahl og P. Andersen: Geografi for Mellemskolen, (I-II), 1. Udg. 1905.
Geologi og Geografi for Gymnasiets matematiske Linier. Flere Udg.
M. Vahl og G. Hall: Jorden og Menneskelivet I-IV. København 1922—27.
M. Vahl og P. Andersen: Lærebog i Geografi for Seminarier. 1. Udg. 1924.
Atmosfæren. København 1928.
Erhvervskulturens Hovedformer. 1928.
Geologi for Gymnasiet. 1. Udg. 1928.
Klima- og Plantebælter. 1. Udg. 1929.
Havet. København. 1929.
Erhvervsgeografi. 1. Udg. 1934.
Elementær Astronomi. 1. Udg. 1935.
Medarbejder ved Hagerups Verdensatlas. København 1935.
-